

SAK:n TOIMINTA PAINOSTUSRYHMÄNÄ 1950-LUVULLA. II.

Väinö Huuska

IV. SAK:n ja eduskunnan väliset suhteet

Eduskuntatyöhön on SAK järjestönä vaikuttanut kahdella eri tavalla. Toisaalta se on pyrkinyt painostamaan eduskuntaryhmiä joissakin tärkeimmissä, SAK:n mielestä palkkatyöntekijöiden asemaan ja etuihin vaikuttavissa kysymyksissä. Toisaalta sen edustajat ovat asiantuntijoina vaikuttaneet lainsäädäntöön lakiesitysten käsittelyn valiokuntavaiheessa. Myös eduskuntaan valitut SAK:n johtolimiin kuuluvat henkilöt ovat edustajan-tehtävissään olleet tietenkin järjestön pyrkimyksiä edistämässä, mutta yleensä he ovat käyttäneet vaikutusvaltaansa eduskuntaryhmänsä jäsenen ja puolueensa edustajan ominaisuudessa eivätkä ole yrittäneet esiintyä SAK:n välittöminä edustajina. Eikä tämä edustus eduskunnan kokonaisuusjäsenmäärään verrattuna kovin suuri olekaan. Esim. v. 1958 valituista kansanedustajista oli kaksi SAK:n työvaliokunnan jäseniä, kaksi SAK:n virkailijoita, yksi SAK:n valtuuston jäsen ja yksi entinen SAK:n valtuuston ja työvaliokunnan jäsen.

1. Eduskuntaryhmien painostaminen

Kesäkuun alkupäivinä 1951 ryhtyi eduskunta käsittelemään ns. »Lex Vilhulaa». Kysymyksessä oli maalaisliittolaisten jättämä eduskunta-aloite, jonka ensimmäisenä allekirjoittajana oli kansanedustaja Vilhula ja jossa ehdotettiin säädettäväksi laki maatalouden kannattavuuden turvaamiseksi. Esityksen hyväksyminen olisi SAK:n käsityksen mukaan johtanut maataloustuotteiden hintojen huomattavaan kohoamiseen. Estääkseen lain säätämisen lähetti SAK:n työvaliokunta 12. 6. 1951 eduskuntaryhmille kirjelmän, jossa huomautettiin, että eduskunnassa nyt käsiteltävänä oleva lakiesitys tulisi hyväksyt-

tynä poikkeamaan niistä ajatuksista, jotka ovat olleet linnarauhan hyväksymisen edellytyksenä, ja vaarantamaan kokonaisratkaisun tavoitteena olevan taloudellisen vakaannuttamisen mahdollisuuksia. Sama kirjelmä oli lähetetty myös hallitukselle. Eduskunnassa käytiin lakiesityksestä kiivas keskustelu, jossa eräät maalaisliittolaiset kansanedustajat syyttivät SAK:ta siitä, että se on ryhtynyt komentelemaan eduskuntaa ja antamaan sille käskyjä, sekä väittivät, että eräät eduskuntaryhmät ovat SAK:n käskystä ryhtyneet jarruttamaan lakiesityksen käsittelemistä estääkseen sen loppuunkäsittelyksen v:n 1950 valtiopäivien aikana. Työväestön edustajat jarruttivat kuitenkin lakiesityksen käsittelyä, vieläpä eräät perustelivat jarrutustaan sillä että SAK vastusti lakiesityksen hyväksymistä. Esim. kansanedustaja Tiitu väitti, että »sosialidemokraattinen kansanedustaja Käkelä vielä suuren valiokunnan kokouksessa asiattomassa jarrutuspuheenvuorossaan rehvasteli sillä, että heillä on takanaan SAK suurine voimavaroineen...»³⁵ Aloitetta ei ehdittykään käsitellä loppuun ennen v:n 1951 vaaleissa valitun uuden eduskunnan kokoontumista, joten se raukesi. Ja ainakin osittain asian käsittelemättä jäämiseen lienee vaikuttanut SAK:n jyrkästi lakia vastustava kanta, sillä se oli tukena niille ryhmille, jotka eduskunnassa vähemmistönä ollen yrittivät jarruttamalla saada »Lex Vilhulan» säätämisen estetyksi.

Toisen kerran kääntyi SAK eduskuntaryhmien puoleen vielä samana vuonna painostaakseen vakauttamissuunnitelmien toteuttamista. Vakauttamisneuvottelujen yhteydessä oli sovittu säännöstelyvaltuuksien myöntämisestä hallitukselle. Tällaiset valtuudet voitiin myöntää vain erikseen säädettävällä lailla. Eräät poliittiset ryhmittymät vastustivat kuitenkin valtalain säätämistä; kansanpuolue, osa maalaisliittoa ja kansandemokraatit vastustivat lähinä pyöreän puutavaran säännöstelyä, mutta kansandemokraatit erityisesti rakennustoiminnan säännöstelyä. Tämän vastustuksen poistamiseksi SAK lähetti joulukuun 13 p:n eduskuntaryhmille kirjelmän, jossa huomautettiin, että vallitsevien olosuhteiden vuoksi on hallitukselle SAK:n mielestä annettava talouselämän ohjaamiseen tarvittavia, määrättyyn rajaan saakka ulottuvia valtuuksia. Lisäksi korostettiin kirjelmässä, että pyöreän puutavaran säännöstely ja rakennussäännöstelyn laajentaminen kuuluvat oleellisena osana linnarauhasopimuksen päättyessä hyväksyttävään vakauttamisohjelmaan. — Valtalaki tuli eduskunnassa hyväksytyksi, ja ilmeisesti hyväksytyksi tulon vaikutti osaltaan SAK:n eduskuntaryhmille lähettämä kirjelmä. Kansandemokraattinenkin eduskuntaryhmä luopui sen verran lain hyväksymistä vastustavasta kannastaan, ettei äänestänyt lain kiireelliseksi julistamista vastaan, vaikka se olisi yksinkin kyennyt estämään lain kiireelliseksi julistamisen ja olisi voinut siten siirtää lain lopullisen hyväksymisen yli uusien vaalien. Valtalaki julistettiin eduskunnassa kiireelliseksi yksimielisesti, minkä jälkeen valtuuslakien sarjaan kuuluvat kaksi lakia hyväksyttiin äänestyksen jälkeen.³⁶

V:n 1953 syyskuussa sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä jätti hallituksen vastattavaksi välikysymyksen, joka lienee suunniteltu yhdessä SAK:n johdon kanssa. Näin voi päätellä siitä, että välikysymyksen ensimmäisenä allekirjoittajana oli SAK:n toinen puheenjohtaja Eero Antikainen, joka silloin oli eduskunnan jäsen. Välikysymyksessä hyökättiin hallituksen työllisyyspolitiikkaa ja hallituksen harjoittamaa valtion menojen supistamiseen tähtäävää politiikkaa vastaan, koska välikysymyksen tekijät olivat siinä käsityksessä, että nämä menojen supistamispyrkimykset lisäävät työttömyyttä. Välikysymys käsiteltiin eduskunnassa 6. 10. 1953, jolloin sosialidemokraatit ehdottivat hallitukselle epäluottamuslausetta; kansanedustaja Tanner ehdotti sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän nimissä päiväjärjestykseen siirryttäessä lausuttavaksi, ettei silloisella vähemmistöhallituksella ollut edellytyksiä työttömyyskysymyksen hoitamiseen ja muiden taloudellisten vaikeuksien selvittämiseen.³⁷ Hallitus sai kuitenkin luottamuslauseen, sillä eduskunta hyväksyi Valtiopäiväjärjestyksen 37 §:n mukaisen puhemiehen ehdotuksen päiväjärjestykseen siirryttäessä 106 äänellä 83 ääntä vastaan.³⁸ Sillä kerralla kansandemokraattinen eduskuntaryhmä äänesti hallituksen puolesta eikä välittänyt SAK:n mielipiteestä.

Hallituksen budjettiesitykseen sisältyvien kustannustason alentamissuunnitelmien ollessa kesällä 1953 eduskunnan käsiteltävinä oli eduskuntaryhmille jätetty 21. 7. SAK:n ja VY:n yhteinen kirjelmä, missä näiden järjestöjen kantana esitettiin, että hallituksen suunnitelmien hyväksyminen tulisi vaikuttamaan kielteisesti työllisyyteen sekä palkansaajien, viran- ja toimenhaltijoiden, kuluttajien ja pienviljelijöiden elintasoon, ja että suunnitelmat poikkeavat myös siihenastisista vakauttamissuunnitelmista. »Edellä esitetyn saattaa keskusliittomme kunnioittaen eduskuntaryhmien tietoon niiden ryhtyessä käsittelemään hallituksen esityksiä, jotta eduskunnan jäsenillä olisi tiedossa palkansaajakunnan käsitykset heihin kohdistuvista suunnitelmista samoin kuin niiden mahdollisesta hyväksymisestä aiheutuvat toimenpiteet», sanottiin kirjelmässä.³⁹ Ilmeisesti SAK:n kannanotto oli osaltaan vaikuttamassa siihen, että eduskunta kesällä 1953 suhtautui kielteisesti hallituksen ohjelmaan ja hallitus joutui peruuttamaan esityksensä. Tällaisen johtopäätöksen joutuu tekemään mm. siitä varsin suuresta huomiosta, minkä kansanedustajat kohdistivat SAK:n kirjelmään hallituksen ohjelmaan kuuluvien lakiesitysten eduskuntakäsittelyssä.

Helmikuun 4 p:nä 1954 eduskunta hyväksyi kansandemokraattien eduskuntaryhmän tekemän välikysymyksen käsittelyn yhteydessä lausuman, jossa hallitusta kehoitettiin antamaan viipymättä uudet työttömyysohjeet. Lausuman hyväksymisessä tuntui SAK:n vaikutus. Sen hyväksymistä ehdotti SAK:n II puheenjohtaja Antikainen (kansanedustajana) ja sisällöltään lausuma vastasi niitä käsityksiä, joita SAK:n johto oli esittänyt hallitukselle edellisenä syksynä vaatiessaan hallituksen 29. 10. 1953 antamien työttömyys-

ohjeiden muuttamista. 13. 10. 1959 SAK jätti eduskuntaryhmille kirjelmän, jossa esiteltiin SAK:n käsityksiä parhaillaan eduskunnassa käsitellyn alaisena olevasta työttömyysvakuutuslaista. Kirjelmässä toivottiin, että eduskunta kiirehtisi työttömyysvakuutuslakiesityksen käsittelyä, ja sillä olikin jonkinverran vaikutusta, kuten aikaisemmin on todettu. Joulukuussa 1959 SAK ilmoitti Pohjoismaiden Neuvoston Suomen valtuuskunnalle, että SAK pitää tärkeänä Kansainvälisen Työjärjestön hyväksymän miesten ja naisten samapalkkaisuutta koskevan sopimuksen ratifioimista Suomessa. Kirjelmää on pidettävä eräänlaisena periaatteellisluontoisena painostusyrityksenä, josta ei ollut välitöntä tulosta.

2. Asiantuntijana esiintyminen.

Eduskunnan valiokunnat ovat käyttäneet SAK:n edustajia usein asiantuntijoina käsitellessään joko lakiesityksiä tai asetuksia ja valtioneuvoston päätöksiä, jotka ovat jollakin tavalla liittyneet työ- tai palkka-asioihin tai työläinsäädäntöön. Menettely asiantuntijoiden kuulemisessa on normaalisti ollut se, että asianomainen valiokunta on kirjeellisesti ilmoittanut SAK:lle haluvansa kuulla SAK:n edustajan käsitykset kulloinkin esillä olevassa asiassa. SAK on sen jälkeen itse päättänyt, kenet se lähettää asiantuntijaksi, sekä antanut tarvittaessa myös ohjeita, minkäluontoisen lausunnon se haluaa SAK:n nimissä annettavaksi. Näissä tapauksissa valiokunnat merkitsevät mietintöihinsä, keitä on kuultu asian yhteydessä asiantuntijoina. Kahdessa valiokunnassa — valtiovarainvaliokunnassa ja suuressa valiokunnassa — tapahtuu asiantuntijoiden kuuleminen vähemmän muodollisesti. Niissä kuullaan asiantuntijoita vain jaostoissa, joihin asiantuntijat kutsutaan puhelimella ja ilman järjestöjen välitystä. Kutsujana on tavallisesti jaoston puheenjohtaja. Asiantuntijoiden nimiä ei mainita näiden valiokuntien mietinnoissä, eikä lausunnoista aina pidetä edes pöytäkirjaa. Aloite asiantuntijoiden kuulemiseksi on siis lähtöisin — ainakin muodollisesti — asianomaisesta valiokunnasta. Kun valiokunnat kuitenkin yleisesti kutsuvat asiantuntijan kuultavaksi, jos yksikin valiokunnan jäsen esittää jonkin nimeämänsä henkilön kuulemista, on vaikutusvaltaisilla järjestöillä varsin hyvä tilaisuus saada itsensä kuulluksi valiokunnissa sellaisten asioiden yhteydessä, joiden käsitteilyyn vaikuttamista ne pitävät järjestön tavoitteiden kannalta tärkeänä tai välttämättömänä.

SAK:n edustajat ovat vv. 1950—1959 olleet eri valiokunnissa kuultavina kaikkiaan 165 asian yhteydessä. Työväenasiainvaliokunta on käyttänyt heitä useimmin eli kaikkiaan 87 asiassa. Perustuslakivaliokunta on kuullut SAK:n edustajia asiantuntijoina yhteensä 18:ssa, laki- ja talousvaliokunta 43:ssa, sekä puolustusasiainvaliokunta ja lakivaliokunta kumpikin 2:ssa asiassa. Yhden asian yhteydessä ovat SAK:n edustajia kuulleet asiantuntijoina ulkoasiain-

valiokunta, kansaneläkevaliokunta, maatalousvaliokunta ja pankkivaliokunta. Tämän lisäksi ovat eri valiokunnat kuulleet eräiden SAK:n jäsenliittojen edustajia asiantuntijoina kaikkiaan 28 asian yhteydessä. (Em. tiedot eivät pyri olemaan tilastollisesti tarkkoja, koska ne on vertailemalla poimittu eri lähteistä. Niiden tarkoituksena on tässä esityksessä ainoastaan osoittaa sitä laajuutta, missä määrin SAK:n edustajia on eduskunnassa kuultu asiantuntijoina.)

Myös eduskuntaryhmissä ovat SAK:n edustajat järjestönsä nimissä joskus esiintyneet asiantuntijoina. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä on usein kuullut asiantuntijana SAK:n edustajaa virallisessa kokouksessaankin sellaisissa kysymyksissä, joissa sosialidemokraattinen puolue ja SAK ovat olleet eri linjoilla. Sen sijaan muissa eduskuntaryhmissä on SAK:n edustajien kuuleminen asiantuntijoina ollut aivan poikkeuksellista.

3. SAK:n aloitetoiminta.

Eräät ns. erikoisjärjestöt harrastavat runsaasti kulussientakaista eduskunta-aloitteiden tekoa. Ne laativat valmiita aloitteita toimintapiiriinsä kuuluvista asioista ja yrittävät saada kansanedustajat jättämään ne virallisesti eduskunnalle. Ns. keskusjärjestönä on SAK harjoittanut tämänkaltaista aloite-toimintaa vain poikkeustapauksissa, koska sillä on mahdollisuus merkittävimmässä työväestöä koskevissa asioissa vaikuttaa lainsäädäntöön jo lakien valmisteluvaiheessa — komiteoissa. Muutamia poikkeuksia kuitenkin on. Merkittävin tällainen tapaus oli v:n 1954 valtiopäiville jätetty lakialoite, jossa ehdotettiin työttömyysvakuutuslain säätämistä. Sen valmisteluun osallistui myös SAK, ja aloitteen jätti eduskunnalle silloin eduskunnan jäsenenä ollut toinen puheenjohtaja Antikainen.⁴⁰

V. SAK:n edustus valtion asettamissa elimissä

Ainoana työntekijöiden ammatillisena keskusjärjestönä oli SAK:lla koko 1950-luvun ajan eräänlainen monopoliasema, jos kysymykseen tuli työntekijöiden edustaminen valtiovallan asettamissa suunnittelu- tai muissa elimissä. 1950-luvun lopulla SAK:sta tosin erosi useita ammattiliittoja, joista osa perusti lokakuussa 1958 SAK:n rinnakkaisjärjestön Ammattiliittojen yhteistyöjärjestön. Tämä ei 1950-luvulla kuitenkaan pystynyt vakavasti uhkaamaan SAK:n yllämainittua monopoliasemaa. SAK:n oma kiinnostus näissä elimissä mukanaoloon on ollut ilmeinen, ja osallistumisen tarpeellisuus hyväksyttiin virallisestikin VI edustajakokouksessa v. 1951. Kokouksen antaman talouspolitiikkaa koskevan julkilausuman toisessa kohdassa tuotiin näet julki, että voidakseen taata SAK:n hyväksymien talouspoliittisten suunnitelmien toteut-

tamisen »palknauttijoita tyydyttävässä hengessä ja tavalla, on ammattiyhdistysliikkeen huolehdittava taloudellisen kansanvallan kehittämistä ja palknauttijain tehokkaasta edustuksesta kaikissa niissä suunnitelmien laatimis- ja toimeenpanoportaisa, joita tähän mennessä on asetettu tai tullaan vastedes asettamaan, samalla kun jo nyt toiminnassa olevia elimiä on pyrittävä kehittämään entistä tehokkaammin toimiviksi».⁴¹ Hallitus on kuitenkin useimmiten ollut aloitteen tekijänä, jos on muodostettu sellaisia yhteisiä elimiä, joissa SAK:n edustajat ovat olleet mukana. Joissakin tapauksissa on myös eduskunta katsonut tarpeelliseksi lausua käsityksensä siitä, mitä piirejä SAK on oikeutettu edustamaan. Niinpä eduskunnan perustuslakivaliokunta ehdotti v. 1950, että hinta- ja palkkaneuvoston kokoonpanoa olisi niin muutettava, että henkisen työn tekijät tulisivat siinä edustetuiksi. Lausumasta käydyssä keskustelussa esitettiin erilaisia käsityksiä SAK:n suhteesta henkisen työn tekijöihin. Kansanedustaja Henriksson vastusti em. lausuman hyväksymistä, koska eduskunta hänen mielestään silloin esittäisi käsityksen, ettei SAK:lla ja sen jäsenjärjestöillä ole oikeutta edustaa henkisen työn tekijöitä. Kansanedustaja Kauppi sanoi, että SAK:n toiminta kohdistuu ruumiillisen työn tekijäin etujen valvomiseen ja ettei henkisen työn tekijäin edustusta vahvisteta lisäämällä SAK:n edustusta hinta- ja palkkaneuvostossa. Ministeri Huunonen asettui taas päinvastaiselle kannalle kuin edustaja Kauppi. Hän perusteli käsitystään sillä, että SAK:hon kuuluvan Liiketyöntekijäin liiton jäsenet ovat valinneet ko. liiton edustamaan itseään. — Suoritetussa äänestyksessä eduskunta hyväksyi mietinnön sellaisenaan 81 äänellä 73 vastaan,⁴² ja asettui siten sille kannalle, ettei SAK edusta henkisen työn tekijöitä. V. 1955 eduskunta taas lausui käsityksensä, että SAK edustaa kunnallisia viranhaltijapiirejä.⁴³

Valtiovallan asettamista valtion ja eri eturyhmien yhteisistä elimistä ovat talouspoliittiset suunnitteluneuvostot herättäneet eniten yleistä mielenkiintoa. Niiden toiminnassa oli SAK 1950-luvulla varsin aktiivisesti mukana ja antoi niille useita lausuntoja, joilla se pyrki vaikuttamaan ratkaisuihin. Suorastaan lain säätämän veloitteen perusteella on SAK joutunut olemaan edustettuna eräissä valtion asettamissa elimissä, mm. työtuomioistuimessa ja työneuvostossa. Laissa työtuomioistuimesta säädetään, että siinä tulee olla jäsenenä sekä kolme edustavimpien työnantajajärjestöjen että kolme työntekijäin ja toimihenkilöiden ammattiyhdistysten edustavimpien keskusjärjestöjen esittämää henkilöä.⁴⁴ Laissa työneuvostosta taas on säädös, että työneuvostossa tulee varsinaisten tuomarin tehtäviin perehtyneiden lakimiesten lisäksi olla yhtä monta työnantajia ja työntekijöitä edustavaa henkilöä, joista asianomaisille ammatillisille keskusjärjestöille on annettava ennen nimitystä tilaisuus esittää lausuntonsa.⁴⁵ Tällaiseksi lakien edellyttämäksi työntekijäin ammatilliseksi keskusjärjestöksi on valtioneuvosto poikkeuksetta 1950-luvulla hyväksynyt SAK:n ja nimittänyt työntekijöitä edustavat jäsenet niin työtuomio-

istuimeen kuin työneuvostoonkin sen nimeämistä henkilöistä. Työväen ammatillisena keskusjärjestönä SAK on antanut edustajansa myös kymmeneen valtion asettamiin toimikuntiin ja neuvottelukuntiin. Useimmissa näissä elimissä lienee SAK:n edustajien toiminta ollut ns. rutiiniluonteista. Ainakaan SAK:n vuosikirjoissa ei useimpien kohdalla ole muuta kuin maininta edustajan mukanaolosta. Sen sijaan SAK:n edustajien esiintymisiä ja toimenpiteitä Kansainvälisen työjärjestön konferensseissa, joissa SAK:n edustajat joka vuosi ovat olleet hallituksen määrääminä työntekijäin edustajina, on vuosikirjoissa selostettu huomattavan yksityiskohtaisesti. Selostuksista ilmenee, että SAK:n edustajat ovat näissä konferensseissa olleet mukana varsin aktiivisina osanottajina. Niinikään on SAK yrittänyt vaikuttaa hyvin aktiivisesti eräiden sellaisten komiteoiden toimintaan, joiden tehtävänä on ollut valmistella sosiaalisten lakien uudistuksia, ja samoin se on toiminut tarmokkaasti niissä talouspoliittisissa elimissä, joiden tehtäviin on kuulunut hinta- tai muihin elintasokysymyksiin vaikuttaminen. Koska SAK:ta edustavat henkilöt kaikkiin ko. elimiin on valittu järjestön suosituksesta, voidaan tietenkin olettaa, että he ovat asioista päätettäessä pyrkineet SAK:n piirissä hyväksytyjen käsitysten mukaiseen lopputulokseen.

VI. SAK:n suhtautuminen valtion virastoihin ja laitoksiin

Valtion muiden laitosten tai virastojen painostamista SAK näyttää harjoittaneet vain aivan poikkeustapauksessa. Ainoana tällaisena laitoksena mainitsevat SAK:n vuosikirjat Suomen Pankin, jolle SAK:n lähetystö tammikuun 8 p:nä 1958 kävi jättämässä järjestön vaatimuksia sisältävän kirjelmän. Kirjelmä annettiin Suomen Pankin pääjohtajalle, ja se sisälsi vaatimuksia kireän rahatilanteen helpottamisesta, luotonannon lisäämisestä, pankkilaitoksien otto- ja antolainauskoron välisen eron pienentämisestä ja korkokannan alentamisesta. Kirjelmän lopussa esitettiin toivomus, »että keskuspankki käytössään olevilla raha- ja luottopoliittisilla keinoilla pyrkisi talouselämässämme todettujen laskuilmoiden voittamiseen sekä talouselämän toimintakyvyn ja korkean työllisyyden palauttamiseen».⁴⁶ Tämä kirjelmä oli yhtenä osana siinä toimenpiteiden sarjassa, jolla SAK silloin yritti vaikuttaa talouspolitiikkaan. Samanaikaisesti jätettiin SAK:n talouspoliittisia käsityksiä ja vaatimuksia esittelevä kirjelmä myös valtioneuvostolle. Valtion eräille virastoille on tosin vuosien mittaan jätetty suuri määrä kirjelmiä, joissa on esitetty myös SAK:n käsityksiä siitä, miten ko. asioita olisi hoidettava ja jotka siis ovat olleet ikäänkuin välillisiä yrityksiä painostaa viranomaisia. Mutta varsinaiselta tarkoituksestaan ne ovat olleet rutiiniluonteisia, työ- ja muiden ns. juoksevien asioiden käytännöllistä hoitamista koskevia, joten ei voida katsoa, että SAK olisi niitä lähettäessään esiintynyt poliittisena painostusryhmänä tämän sanan varsinaisessa merkityksessä.

VII. SAK:n painostusmenetelmät

Edellä esitetyn perusteella voidaan SAK:n käyttämistä painostusmenetelmistä todeta, että pyrkiessään saamaan valtion elimet tai muut poliittiset voimatekijät noudattamaan vaatimuksiaan SAK aloitti suoraan toiminnan kohteeseen vaikuttamaan tarkoitettujen toimenpiteiden sarjan tavallisesti kirjelmällä. Siinä esitettiin SAK:n käsityksiä siitä, mitä esillä olevassa ratkaisussa olisi otettava huomioon tai minkälainen ratkaisu suorastaan olisi tehtävä. Ellei tästä ollut välitöntä tulosta, lähetti SAK uuden kirjelmän, jossa palautettiin mieleen aikaisemmassa kirjelmässä tehdyt esitykset ja perusteltiin uudestaan, minkä vuoksi ratkaisu olisi tehtävä ehdotetulla tavalla. Vähänkin tärkeemmän asian ollessa kysymyksessä kävi erityinen lähetystö toimittamassa kirjelmän perille ja esittelemässä samalla vielä asianomaiselle hallituksen jäsenelle tai pääministerille henkilökohtaisesti esitysten tärkeyttä. Ellei tämäkään auttanut, oli seuraavana toimenpiteenä voimatoimenpiteillä uhkaaminen, vaatimusten tehostaminen kutsumalla SAK:n valtuusto ylimääräiseen kokoukseen jne. Ja äärimmäisenä voimatoimenpiteenä SAK käytti yleislakonuhkaa, jonka se esitti 1950-luvulla kolme kertaa ja toteuttikin yleislakon yhden kerran. Tähän suoraan painostamiseen liittyi usein epäsuora, yleiseen mielipiteeseen vaikuttamaan pyrkivä toimenpide; SAK hyväksyi julkilausuman ja saattoi sen omien julkaisujensa sekä sanomalehdistön välityksellä yleisön tietoon. Julkilausumassa esiteltiin SAK:n vaatimuksia ja koetettiin antaa sellainen kuva, että ne olivat kohtuullisia ja hyväksyttäviä. Yhtenä painostustoimenpiteiden sarjana, joka antaa hyvän kuvan SAK:n tyypillisistä menetelmistä, olivat v:n 1950 aikana kahteen yleislakonuhkaan huipentuneet toimenpiteet.

Useiden tärkeimpien asioiden yhteydessä SAK turvautui lisäksi joihinkin erityistoimenpiteisiin, joiden tarkoituksena oli korostaa kulloinkin esillä olevien vaatimusten erityistä tärkeyttä tai SAK:n järkkymätöntä pyrkimystä esitettyjen vaatimusten toteuttamiseen. V:n 1951 alussa vallinneen poliittisen kriisin aikana SAK:n äänenkannattaja Palkkatyöläinen pelotteli pääkirjoituksessaan hallitusta SAK:n valtuuston kokouksella, mm. seuraavaan tapaan: »Nähtäväksi jää, mitä konkreettisia toimenpiteitä hallitus vakauttamissuunnitelmiansa toteuttamiseksi tulee lähiaikoina tekemään ja miten tulee SAK:n valtuusto ylimääräisessä kokouksessaan tulevan helmikuun 4 p:nä suhtautumaan vallitsevaan tilanteeseen. Toteamme vain tässä vaiheessa, että varsin voimakkaita tulee hallituksen hinnanalennuksiin ja hintasulkuun tähtäävien otteiden olla, jos mieli kovan todellisuuden keskeltä tulevien valtuuston jäsenten mieli tyydyttää.»⁴⁷ Elokuun 16 p:nä 1951 SAK:n valtioneuvostolle hintakysymyksestä jättämää kirjelmää oli edeltänyt edellisen sunnuntain työjuhliissa SAK:n johtomiesten pitämien puheiden sarja, jossa eri puolilla maata esitettiin SAK:n vaatimuksia hintakiskontaa ja hinnankorotuspäätöksiä vas-

taan. Ns. kustannustaso-operaation aikana maaliskuussa 1953 julkaisi Palkkatyöläinen erittäin huomattavassa asussa SAK:n puheenjohtajien Aku Sumun ja Eero Antikaisen sekä talousasiantuntijoiden Kaarlo Pitsingin, Olli J. Uotin ja Nils Nilssonin lausunnot, joissa todettiin, että juuri valmistuneen talouspolitiikan perusohjelmaluonnoksen monet kohdat olivat työväestön kannalta epäedullisia, että ohjelmassa tyrkytellään 1930-luvun aikaisia työläisten kurjistumiseen johtavia toimenpiteitä, että taloudelliset reaali-teetit ohjelman toteuttamiseksi puuttuvat, jne. Samassa Palkkatyöläisen numerossa esiteltiin mainittua ohjelmaa niiltä kohdin, jotka koskivat palkkatyöläisiä.⁴⁸ Kaiken tarkoituksena oli osoittaa, kuinka tärkeänä SAK piti ohjelmassa esitettyjen taloudellisten suunnitelmien muuttamista. Samalla tietenkin yritettiin saada ns. yleinen mielipide vaatimusten tueksi. Korostaakseen, kuinka tärkeänä SAK v. 1957 piti hallituksen vaihtamista, kävi SAK:n työvaliokunta kokonaisuudessaan esittämässä asian valtioneuvostolle. V. 1958 SAK osoitti pitävänsä viljan hintakysymystä tavanomaisia riitakysymyksiä niin paljon tärkeämpänä, että se piti työvaliokunnan kokouksen, jossa myös työvaliokunnan varajäsenet olivat mukana. Tämän kokouksen velvoittama lähetystö kävi esittämässä pääministerille »koko ammattiyhdistysliikkeen» huolestumisen talouselämän silloisesta kehitysvaiheesta. Eräänä painostuskeinona oli vielä kieltäytyminen osallistumasta valtiovallan suunnitteleman tai nimittämän elimen toimintaan.

Hallitukselle ja eduskunnalle jätti SAK tämän esityksen käsittämän 1950-luvun aikana kaikkiaan 55 kirjelmää, joiden tarkoituksena oli näiden päätöksiin vaikuttaminen. Hallitukselle lähetettyjä kirjelmia oli 50 ja eduskunnan painostamiseksi tarkoitettuja kirjelmia 5. Hallitukselle lähetetyistä kirjelmistä oli 36 osoitettu valtioneuvostolle, 10 pääministerille ja 4 eri ministeriöille. Eduskunnan painostamiseksi tarkoitettut kirjelmät oli lähetetty eduskuntaryhmille. (Nämä tiedot lähetetyistä kirjelmistä eivät pyri olemaan tilastollisesti ehdottomasti tarkkoja. Ne perustuvat SAK:n vuosikirjoissa ja Palkkatyöläisessä esiintyviin mainintoihin, jotka on toisiinsa vertaillen tarkistettu ja täydennetty. Sellaisenaankin ne riittävät tämän esityksen tarkoitukseen eli antamaan havainnollisen kuvan SAK:n harjoittaman painostuksen kohteista ja tässä painostuksessa käytetyn »kirjeenvaihdon» laajuudesta.)

Julkilausumia SAK:n päättävät elimet hyväksyivät ja saattoivat julkisuuteen saman vuosikymmen aikana kaikkiaan 31, joista 3 oli jäsenistölle osoitettuja, 1 oli osoitettu järjestyneille työläisille, 1 kuluttajille, 10 palkansaajille ja 16 julkaistu ilman tarkempaa osoitusta. Viimeksimainittuja voidaan siinä pitää kaikille kansalaisille tarkoitettuina SAK:n toimenpiteiden esittelyinä ja ns. suurelle yleisölle tarkoitettuina vetoamuksina. Luetteloon on otettu ainoastaan sellaiset julkilausumat, jotka oli tarkoitettu valtion elinten poliittiseen painostamiseen tai yleisen mielipiteen muokaamiseen myötämieliseksi SAK:n suorittamia toimenpiteitä kohtaan. Lukuihin eivät sisälly tavanmu-

kaiset uudenvuoden- tai vapputervehdykset. Useissa julkilausumissa vedottiin samalla myös joko hallitukseen, eduskuntaryhmiin tai muihin poliittisiin voimatekijöihin ja vaadittiin tai kehoitettiin näitä menettelemään siten, että julkilausumien aiheina olevat asiat saataisiin ratkaistuiksi SAK:n toivomusten mukaan. SAK:n valtion elimille lähettämiä kirjelmiä käytettiin myös yleisön mielipiteen muokkaukseen, sillä ne julkaistiin säännöllisesti SAK:n omassa äänenkannattajassa Palkkatyöläisessä ja toimitettiin myös päivälehdistölle uutismateriaaliksi. Lehdistö käytti kirjelmiä joko muokaten tai lyhennellen niitä tai julkaisten ne sellaisinaan. Varsinkin pääkaupungin päivälehdet laativat niistä laajoja selostuksia, ja monet lehdet julkaisivat kokonaisina hyvinkin pitkiä julkilausumia. SAK ei kuitenkaan aina ollut tyytyväinen päivälehtien suhtautumiseen, ja syksyllä 1957 SAK yhdessä eräiden jäsenliittojensa ja TUL:n kanssa perusti Päivän Sanomat-nimisen päivälehdessä. »Nykyisin päivittäin ilmestyvät lehdet ovat eri puolueiden äänenkannattajia ja näin ollen ne pyrkivät tuomaan etualalle puoluepoliittisen ja usein puolueiden päivänpoliittisesta tilanteesta johtuvan mielipiteen. Tällöin lehdistö ei käsittele puolueettomasti ammattiyhdistysliikkeen kysymyksiä. Tämän vuoksi SAK:n valtuusto pitää keskusliiton työvaliokunnan ja eräiden sen jäsenliittojen toimenpidettä ammattiyhdistysliikkeen päivälehdessä perustamiseksi oikeana», perusteli SAK:n valtuusto uuden lehden perustamishanketta.⁴⁹ Lehden alkaessa ilmestyä osoittautui kuitenkin pian, että se oli perustettu enemmän sos.-dem. opposition toiminnan tukemiseksi kuin SAK:n äänenkannattajaksi.

SAK:n vuosikirjoissa ja julkaisuissa nähtävissä olevan virallisen toiminnan ohella ovat SAK:n johtohenkilöt harjoittaneet jossakin määrin myös ns. kulussientakaista painostusta eli henkilökohtaisia keskusteluja niiden henkilöiden kanssa, joiden painostaminen kulloinkin on ollut tarkoituksena, ja joitakin pienempiä erimielisyyksiä on näillä keskusteluilla kyetty selvittäämäänkin. Kaikissa suuremmissa kysymyksissä on erimielisyydet kuitenkin jouduttu ratkaisemaan julkisuudessa nähtävillä menetelmillä, joista kirjelmät, julkilausumat ja lehtikirjoitukset muodostivat päätökijän.

VIII. Keskustelu SAK:n painostustoiminnasta

SAK:n toimenpiteistä, joiden tarkoituksena oli vaikuttaa valtiovallan päätettäviin poliittisiin ratkaisuihin, käytiin 1950-luvulla joskus hyvinkin kiihkeää keskustelua. Tässä luvussa esitellään keskustelua sikäli kuin se koski SAK:n vaikutusvallan suuruutta tai käsitteli toimenpiteiden sopivaisuutta työ- ja palkkakysymyksiä hoitamaan perustetulle järjestölle tai toimenpiteiden lainmukaisuutta. Sen sijaan ei puututa lainkaan keskustelun siihen puoleen, joka kosketteli SAK:n toimenpiteiden sosiaalista tai talouspoliittista

tarkoituksenmukaisuutta, koska toimenpiteiden sosiaalipoliittiset ja talouspoliittiset vaikutukset eivät kuulu tämän esityksen piiriin.

1. SAK:n vaikutusvalta

Kun esitetään käsityksiä jonkin painostusryhmän vaikutusvallan suuruudesta, on pidettävä mielessä, että kysymyksessä on suhteellinen käsite, jota on vaikea kvantitatiivisesti määritellä. Toiset ovat sitä mieltä, ettei tämän-tapaista suuretta voi lainkaan määrällisesti mitata, kun taas toiset sanovat, että sen suuruutta voidaan ainakin arvioida esim. sen perusteella, keiden asianosaisten näkökohdat lopullisessa ratkaisussa on eniten otettu huomioon. SAK:n vaikutusvallan suuruudesta vallinneita käsityksiä on lähinnä tarkasteltava niiden lausuntojen pohjalta, joita SAK:n vastuunalaiset johtomiehet tai vastuunalaiset hallitusmiehet ja poliitikot ovat esittäneet puheissaan, tilannekatsauksissaan tai muissa julkisuuteen saatetuissa lausunnoissaan. Heidän lausuntojaan ei ole tietenkään käsitettävä tieteelliseksi totuudeksi, vaan niiden suhteen on esitettävä sellainen varaus, että lausunnot on tavallisesti määrättyllä tavalla väritetty, riippuen siitä tilaisuudesta, missä ne on esitetty ja siitä tarkoituksesta, mihin lausunnoilla kulloinkin on pyritty. Tällaisina-kin ne kuitenkin antavat yleiskuvan eri piireissä vallinneista käsityksistä, koska ei voida olettaa, eikä mikään myös viittaa sellaiseen, että esitetyt lausunnot antaisivat vallinneista käsityksistä aivan totuudenvastaisen kuvan.

Esittäessään valtiovallan tervehdysten SAK:n v:n 1951 edustajakokoukselle ministeri Huunonen lausui epäilyksen, voisiko »mitään järkevää, edistyksestä, työväenluokan asemaa parantavaa sosiaalipoliitiikkaa» harjoittaa maassa ilman ammattiyhdistysliikettä, joka on joka päivä tässä politiikassa elävästi vaikuttamassa. »Näistä syistä, siis täysin realiteetteihin nojautuen, tämäkin SAK:n edustajakokous kiinnostaa niin hyvin valtiovaltaa kuin koko yhteiskuntaa.»⁵⁰ Samassa kokouksessa esitti Kulutusosuuskuntien Keskusliiton toimitusjohtaja Laakso hiukan karrikoiden käsityksen, ettei kenenkään kannata kuvitella voivansa hallita maata ilman SAK:n myötävaikutusta.⁵¹ SAK:n v:n 1956 edustajakokouksen avauspuheessaan SAK:n puheenjohtaja Antikainen totesi, että eräänä yleisenä piirteenä vv. 1951—1956 oli ollut taloudellisten järjestöjen ja etupiirien vaikutusvallan selvä kasvu yhteiskunnassa. Esimerkkinä SAK:n poliittisesta vaikutusvallasta hän mainitsi mm., että ammattiyhdistysliikkeen voimin oli v. 1953 kyetty torjumaan yritykset, joiden tarkoituksena oli suorittaa tulonsiirtoja työväestön vahingoksi, ja että v. 1954 oli SAK:n vaatimukset elinkustannusten alentamiseksi saatu sisällytetyiksi hallitusohjelmaan.⁵² Esittäessään SAK:n tervehdystä sosialidemokraattisen puolueen v:n 1952 puoluekokoukselle SAK:n puheenjohtaja Antikainen lausui, että »tämän päivän ammattiyhdistysliike on päämäärien selvytyksessä, yhteiskunnallisessa vaikutusvallassaan... palkkatyöntekijäin voimakas jär-

jestö. Me pystymme täyttämään tehtävämme työväestön yhteisessä taistelussa sen elinietujen, yhteiskuntavapauden ja kansanvallan puolesta». ⁵³ Ministeri Tervo totesi sosialidemokraattisen puolueen v:n 1955 puoluekokouksessa, selostaessaan hallituksen edellisenä syksynä tekemään hintaratkaisuun vaikuttavia tekijöitä, ettei hallituksella silloin ollut oikeastaan lopulta muuta kuin hintojen alentamisen tie ainoana vaihtoehtona, koska SAK oli esittänyt uhkavaatimuksen hintojen alentamisesta. ⁵⁴ Myös useissa tieteellisissä teoksissa esiintyy käsitys, että SAK on merkittäväällä tavalla kyennyt vaikuttamaan poliittisiin ratkaisuihin. Knoellinger toteaa, käsitellessään v:n 1954 syksyllä puhjennutta hallituspulaa, että SAK oikeastaan yleislakkouhkavaatimuksellaan saneli ohjelman silloin muodostetulle uudelle maalaisliittolais-sosialidemokraattiselle hallitukselle, ⁵⁵ Krusius-Ahrenberg esittää väitteen, että SAK:lla »voimainsa päivinä» oli kunnianhimon valvoa kaikkien tärkeimpien asioiden suhteen tehtyjä ratkaisuja, ⁵⁶ ja Salonen toteaa SAK:n kyenneen vaikuttamaan sekä hallitussopimusten sisältöön että hallitusten syntymiseen. ⁵⁷

Eduskuntakeskusteluissa on eri vuosien valtiopäivillä esitetty runsaasti lausuntoja, joista ilmenee kansanedustajien käsitys SAK:n vaikutusvallan suuruudesta. Käsiteltäessä eduskunnassa 5. 5. 1950 virkamiesten eläkkeitä perusteli kansanedustaja Aattela eläkekysymyksen järjestämisen tärkeyttä sillä, että Valtionvirkailijain Yhteisjärjestö, SAK ja muut ammatilliset järjestöt olivat vaatineet tämän järjestelyn toteuttamista. ⁵⁸ Kansanedustaja Karvikko esitti 3. 4. 1951 eduskunnassa väitteen, että SAK on muodostunut valtioksi valtiossa. ⁵⁹ Käsiteltäessä eduskunnassa 20. 3. 1952 ehdotusta laiksi liikevaihtoverolain muuttamisesta kansanedustaja Kannisto sanoi, että »ainoana todellisena perustuksena hallituksen esitykselle voitaneekin pitää sitä, että SAK on niin vaatinut», ⁶⁰ kansanedustaja Karvikko nimitti esitystä useaan otteeseen SAK:n lakiesitykseksi, ⁶¹ ja kansanedustaja Junnila sanoi, että SAK oli saanut hallituksen taivutetuksi antamaan esityksen. ⁶² Kun eduskunta käsitteli 28. 5. 1953 kansanedustaja Junnilan ja eräiden muiden kansanedustajien jättämää välikysymystä, joka koski hallituksen silloista talouspolitiikkaa, esitti välikysymyksen ensimmäinen allekirjoittaja Junnila mm. seuraavan väitteen: »Ja uskooko tässä kamarissa kukaan enää tosissaan... että nykyinen hallitus, jonka porvarillinen enemmistö hallituksen äskeisestä vastauksesta päättäen on suurin piirtein ehdoitta antautunut SAK:n vaatimusten edessä, pystyy tämän kurssinmuutoksen aikaansaamaan.» ⁶³ Esitellessään perustuslakivaliokunnassa v. 1955 suoritettua valtioneuvoston 29. 10. 1954 antaman palkkapäätöksen käsittelyä valiokunnan puheenjohtaja Hetemäki totesi, että »tosiasia, joka myöskin selvisi siellä valiokunnassa ja joka muutoinkin on tiedossa, on, että hallitus antoi nykyisen palkkasäännöstelypäätöksen sen mukaisena, kuin sen SAK aikanaan oli sanellut hallitussopimuksen pohjaksi». ⁶⁴ Keskusteltaessa eduskunnassa 21. 3. 1957 vakauttamisohjelmaa

koskevasta hallituksen tiedonannosta kansanedustaja Murto käytti SAK:n työvaliokunnan julkilausumaa tukenaan, kun hän puhui hallituksen vakauttamisohjelmaa vastaan,⁶⁵ kansanedustaja Junnila lausui epäilyksen, voivatko sosialidemokraatit hallituksessa viedä loppuun ohjelman, jota SAK vastustaa,⁶⁶ ja kansanedustaja Seppä lausui käsityksensä: »Vakauttamisen ydin onkin siinä, että vihdoin selvitetään kysymys, kumpi maassa hallitsee, maan laillinen hallitus vai SAK:n johto.»⁶⁷

Aivan viimeisinä vuosina SAK:n vaikutusvalta on ollut huomattavasti vähäisempi kuin 1950-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Tällaisen käsityksen esittivät tämän esityksen laatijan suorittamissa suullisissa haastatteluissa kaikki ne henkilöt, jotka esityksen lopussa olevassa lähdeluettelossa on mainittu, ja tämä vaikutusvallan muutos on muutoinkin yleisesti tiedossa. Yleisimpänä syynä vaikutusvallan vähenemiseen mainitsivat haastateltavat SAK:n sosiaalidemokraattisten johtomiesten kesken viimeisinä vuosina vallinneet poliittiset erimielisyydet. Toisena syynä on porvarillisessa lehdistössä yleislakon jälkeen tapahtunut asenteen muutos SAK:hon suhtautumisessa. Siihen saakka oli porvarillinenkin lehdistö käsitellyt SAK:ta myönteisessä mielessä, mutta yleislakon jälkeen tämä lehdistö on suhtautunut kielteisesti SAK:n toimintaan ja se on vähentänyt järjestön vaikutusvaltaa ns. suureen yleisöön nähden. Lisäksi on palkkakysymyksissä siirrytty aikaisemmalta SAK-johtoiselta linjalta sellaiseen menettelyyn, että kukin liitto hoitaa itse palkkakysymyksensä. Kun SAK ei täten enää joudu esiintymään työmarkkinajärjestön keskeisimmässä kysymyksessä ensiasteisena tekijänä, vähentää se yleistä kiinnostusta SAK:n toimintaa kohtaan ja samalla myös keskusliiton vaikutusvaltaa.

SAK:n vaikutusvallasta aivan viime vuosina julkisuudessa esitettyjä käsityksiä ei liene syytä ottaa tieteellisluonteiseen esitykseen, koska nämä lausunnot SAK:ssa parhaillaan käynnissä olevan poliittisen »sisällissodan» vuoksi ovat liian suuressa määrin ns. tarkoituksenmukaisuuslausuntoja. Sen sijaan on tarpeellista esittää tutkielman laatimishetkellä (syksyllä 1960) käytävissä olleet tiedot SAK:n silloisesta numerollisesta vahvuudesta sekä ammattiyhdistysliikkeessä kokonaisuudessaan vallitsevasta sekavalta näytävästä tilanteesta.

V. 1957 SAK:sta oli eronnut 3 liittoa ja erotettu 1, ja v. 1958 oli eronnut 4 liittoa. SAK:n ulkopuolelle oli täten joutunut n. 30 500 jäsentä käsittävät ammattiliitot. Osa näistä perusti 30. 10. 1958 uuden ammatillisen keskusjärjestön Ammattiliittojen Yhteistyöjärjestön, jossa syyskuussa 1960 oli 6 liittoa ja n. 23 500 jäsentä. SAK:ssa oli v:n 1959 lopussa 32 liittoa ja niissä 251 160 jäsentä. Syyskuun loppuun 1960 mennessä näistä liitoista 7 oli eronnut SAK:sta. Eronneissa liitoissa on jäseniä 35 414. Lisäksi 5 liittoa, joissa on yhteensä 55 270 jäsentä, oli eroamassa, mikä merkitsee sitä, että niiden johtoelimissä oli ryhdytty toimenpiteisiin liittojen erottamiseksi SAK:sta.

Yksi liitto (Postimiesliitto) suoritti parhaillaan jäsenäänestystä asiasta. Samanaikaisesti SAK oli ryhtynyt toimenpiteisiin perustaakseen eronneiden tilalle ns. sak:laisia rinnakkaisliittoja, ja toisaalta SAK:sta eroamisen kannalla olevat perustivat rinnakkaisliittoja eräille sellaisille aloille, joiden työntekijöiden ammattiliitot olivat vankasti SAK:ssa pysymisen kannalla. Tällaisia jäsenliittoja oli SAK:ssa syyskuussa 1960 vielä 20 ja niissä yhteensä n. 160 000 jäsentä. Eroamisen kannalla olevat tai jo eronneet liitot ovat yleensä perustelleet eroaan sillä, että SAK on viime vuosien aikana ryhtynyt liaksi politiikoimaan.

2. Toimenpiteiden sopivaisuus ja lainmukaisuus

Usein käytiin eduskunnassa ja sen ulkopuolella keskustelua siitä, olivatko SAK:n suorittamat toimenpiteet sopusoinnussa lain tai SAK:n varsinaisen tehtävän kanssa, samoin kuin siitäkin, olivatko ne sopusoinnussa meidän poliittisen järjestelmämme kanssa. Käsiteltäessä hallituksen eduskunnalle jättämää tiedonantoa 25. 8. 1950 kansanedustaja Ahmavaara huomautti, että maan asioista päättäminen kuuluu perustuslakien mukaan eduskunnalle ja hallitukselle. Jos SAK sallii itselleen vapauden olla niistä piittaamatta, se astuu vähemmistödiktatuurin tielle.⁶⁸ Kansanedustaja Pakkanen huomautti 8. 9. 1950 valtion v:n 1951 tulo- ja menoarvion lähete keskustelussa, että sisäpolitiikan hoito ei kuulu SAK:lle vaan on lähinnä eduskunnan ja hallituksen asia. SAK:n pitäisi tyytyä rajoittumaan talouspolitiikkaan ja palkkapolitiikkaan.⁶⁹ Käsiteltäessä 13. 6. 1951 hallituksen esitystä lisätulo- ja menoarvioksi vuodelle 1951 tuomitsi kansanedustaja Tiitu hyvin jyrkin sanoin SAK:n puutumisen lainsäädäntöön. Hän sanoi mm., että »meidän parlamentaarinen järjestelmämme on nykyään kovin heikolla pohjalla, kun SAK tansittaa molempia vasemmistopuolueitamme. Eilen ja tänään täällä eduskunnassa esillä olevan lex Vilhulan käsittely antaa Suomen kansalle hyvän opetuksen siitä, että kunniallinen parlamentaarinen menettely ei merkitse yhtään mitään vasemmistopuolueillemme. Ei ole laillista parlamentaarista menoa se, että vasemmistopuolueemme täällä kokonaan sopimattoman jarrutusmenetelmän avulla SAK:n määräyksestä koettavat estää lex Vilhulan laiksi tulon.»⁷⁰ Kansanedustaja Kalliokoski käytti melkein yhtä jyrkkää kieltä ja tuomitsi sen, että SAK oli ryhtynyt ulkoparlamentaariseseen painostukseen ja antanut eduskuntaryhmille »komennuksia», samoin kuin senkin, että eräät eduskuntaryhmät »ovat ottaneet tämän komennon täydestä».⁷¹ Ministeri Lepistö oli asian suhteen päinvastaisella kannalla. Hänen käsityksensä mukaan ei kysymyksessä ollut ulkoparlamentaarin jarrutus, vaan asia oli kokonaan eduskunnan sisäinen asia.⁷² Kun SAK oli heinäkuun 21 p:nä 1953 lähettänyt eduskuntaryhmille kirjelmän, missä esitettiin SAK:n käsityksiä hallituksen esittämistä kustannustason alentamissuunnitelmista, piti kansanedustaja Heljas

SAK:n menettelyä sopimattomana, eduskuntaa kohtaan suunnattuna uhkana, mikä osoittaa poliittisen kulttuurin puutetta. Hän oli sitä mieltä, ettei tällainen eduskunnan uhkaaminen voisi tulla kysymykseenkään sellaisissa vanhoissa maissa, joissa on vanhemmat parlamentaariset perinteet kuin meillä. »Esim. Englannissa, jossa on porvarillinen hallitus, tosin enemmistöhallitus, on sikäläinen Trade Union eli ammattijärjestö siihen suhtautunut lojaalisesti eikä ole esittänyt parlamentille uhkavaatimuksia. Samoin Tanskassa, jossa on porvarillinen vähemmistöhallitus, on sille ammattijärjestöjen taholta annettu työrauha eikä parlamenttia ole uhattu», sanoi kansanedustaja Heljas.⁷³ Kansanedustaja Antikainen, joka oli silloin SAK:n puheenjohtaja, taas sanoi, ettei SAK:n eduskuntaryhmille lähettämässä kirjelmässä esitetty uhkauksia, vaan se oli vain vakavaksi tarkoitettu palkkatyöntekijäin käsityksen ilmaus siitä, miten palkkatyöläisten mielestä asioita pitäisi hoitaa.⁷⁴ Käsiteltäessä valtalakiesitystä eduskunnassa 14. 12. 1954 kansanedustaja Lindblom torjui väitteitä, että SAK olisi harjoittanut ulkoparlamentaarisista toimintaa. Hänen käsityksensä oli, että yhteiskunta oli tunnustanut työmarkkinajärjestöt ja se oli tunnustanut niille myös pelisäännöt. Jos SAK toimii näiden pelisääntöjen mukaan, ei toiminta ole ulkoparlamentaarisista.⁷⁵ Hallituksen antamaa uutta valtalakiesitystä käsiteltäessä 20. 12. 1954 kansanedustaja Kosola kuitenkin jälleen syytti SAK:ta siitä, ettei se ole mikään palkkataistelujärjestö, vaan ulkoparlamentaarinen uhkaava tekijä, joka puuttuu talouselämään melkein millä alalla tahansa.⁷⁶

SAK:n johdon käsitys näyttää SAK:n käyttämistä menetelmistä olleen se, etteivät nämä menetelmät olleet suinkaan sopimattomia. Puhuessaan 17. 9. 1950 Ammattiyhdistysopiston vihkiäisjuhlassa ammatillisen liikkeen silloisesta asemasta SAK:n puheenjohtaja Aku Sumu luonnehti ammattiyhdistysliikkeen osuutta yhteiskunnassa seuraavasti: »Puheet ammattiyhdistysliikkeen muka ulkoparlamentaarisista keinoista ja pyrkimyksistä esiintyä valtiona valtiossa ovat kaikkea perää vailla. Todellinen demokratia toimii nimenomaan vapaiden kansalaisjärjestöjen kautta ja yleisesti hyväksytyjen menettelytapojen mukaan. Tämän peruskäsityksen mukaan valtiovalan viralliset johtoelimet jatkuvasti joutuvat olemaan kosketuksessa, ottamaan vaikutteita ja ammentamaan elinvoimansa vapaiden kansalaisjärjestöjen piiristä. Demokratia ei suinkaan voi tarkoittaa sitä, että parlamentaarisen järjestelmän muodolliset elimet sulkeutuvat virallisuuden viileisiin kammioihin, vaan demokratia sanan parhaimmassa merkityksessä toteutuu vain siten, että yhteiskunnallisen elämän eri tekijät ovat vilkkaassa ja luottamuksellisessa vuorovaikutuksessa keskenään.»⁷⁷ Että tämä käsitys oli yleisesti hyväksytty ammattiyhdistysliikkeen piirissä, sitä osoittaa mm. edellä mainittu kansanedustaja Lindblomin lausunto eduskunnassa. Kansanedustaja Lindblom oli näet silloin SAK:n pääsihteerinä, joten hänen puheenvuoroaan voidaan pitää

myös eräänlaisena SAK:n kannanmäärittelynä tai ainakin SAK:ssa tuohon aikaan vallinneitten käsitysten ilmentäjänä.

Varsinkin v:n 1956 yleislakon jälkeen, mutta myös vuosien 1950 ja 1954 yleislakkouhkausten sekä v. 1955 Maataloustuottajain Keskusliiton esittämän luovutuslakon uhkan yhteydessä käytiin keskustelua yleislakon tai muiden vastaavanlaisten lakkojen sopivaisuudesta taisteluaseena, vieläpä niiden lainmukaisuudestakin. Yleislakkoa pidetään näet aina poliittisuonteisena, valtiovallankin auktoriteettia vastaan suunnattuna uhkana, olkoopta yleislakon nimelliset vaatimukset minkäluontoisia tahansa. Mm. Krusius-Ahrenberg on sitä mieltä, että maatalouden tuotantolakko ja työmarkkinoilla avainasemissa käyty taistelu kohdistuu »kansan kodissa» aina joko suoraan tai epäsuorasti koko yhteiskuntaa kohtaan, ja että yleislakolla on aina poliittinen sisältö,⁷⁸ eikä »eduskuntaa vastaan ole lupa lakkoilla», kuten kansanedustaja Ahmavaara kategorisesti lausui eduskunnassa 25. 8. 1950.⁷⁹ Kansanedustaja Tiitu arvosteli 16. 9. 1952 SAK:ta siitäkin, että se oli antanut veturimiehille lakkoluvan. Hän piti menettelyä lainvastaisena, koska lakkolupa oli annettu sellaisille SAK:n osastoille, »joilla maan lakien mukaan ei ole lakko-oikeutta».⁸⁰ Kansanedustaja Kosola lausui eduskunnassa 13. 9. 1954, että silloinen SAK:n yleislakkouhka ei ollut kohdistettu yksinomaan työnantajiin ja ns. porvareihin, vaan koko yhteiskuntaa vastaan,⁸¹ ja kansanedustaja Seppälä valitti eduskunnassa 11. 12. 1954, että hallituksen syntyyn lankei synkkä varjo, sillä se oli jo syntyessään hyväksynyt SAK:n ulkoparlamentaarisella painostuksella vaatiman ohjelman. Uhka kohdistui puhujan mielestä silloin myös eduskuntaan, koska maassa oli hallituspuola eikä ollut vastuullista hallitusta. Tuollaisessa tilanteessa »olisi odottanut, että maalaisliitto olisi kieltäytynyt hallitusneuvotteluista siksi, kunnes SAK olisi luopunut uhkavaatimuksestaan. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, vaan uusi pääministeri riensi täyttämään SAK:n vaatimukset. Demokratiamme on kärsinyt erään suurimpia tappioitaan», valitti puhuja.⁸²

V:n 1956 yleislakosta käytiin eduskunnassa laaja keskustelu maaliskuun 22 ja 23 päivinä, jolloin käsiteltiin hallituksen antamaa tiedonantoa kaksi päivää aikaisemmin päättyneen yleislakon tapahtumista. Tämän keskustelun aikana selviteltiin monissa puheenvuoroissa yleislakon sopivaisuutta taisteluaseena sekä SAK:n lakonaikaisten toimenpiteiden lainmukaisuutta. Hallituksen tiedonannossakin puututtiin näihin kysymyksiin. Pääministeri Fagerholm asettui tiedonannossa samoin kuin myöhemmin keskustelun kuluessa käyttämässään puheenvuorossa sille kannalle, että yleislakko on laillinen toimenpide, koska yleislakon julistamisesta ei ole Suomen laeissa kieltoa. Valtiovallalla ei ole edes mahdollisuuksia määrätä lykkäystä yleislakon uhatessa. SAK ei siis ollut menetellyt laittomasti julistaessaan yleislakon, mutta pääministeri lausui henkilökohtaisena käsityksensä, että valtiovallalla pitäisi olla mahdollisuus hallituksen päätöksellä lykätä yleislakon tai sulun aloitta-

mista määräajaksi, jotta sinä aikana voitaisiin käydä neuvotteluja lakon estämisestä.⁸³

Eduskunnan oikeusasiamies Kastari arvosteli yleislakkoa valtiojärjestyksen kokonaisuuden kannalta. Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan lakon poliittista luonnetta osoittivat sekä lakkouhkaan toisena vaihtoehtoisena vaatimuksena sisällytetty vaatimus hintatason alentamisesta että lakon lopputulos, jossa valtiovallalle asetettiin määrättyjä velvoituksia. Valtiovaltaa vastaan kohdistettua lakkoa taas ei voida periaatteellisesti pitää oikeusjärjestyksen mukaisena, kohdistukoonpa tämä uhka hallitusta, eduskuntaa tai viranomaisia vastaan. Suureen laajuuteen ulotettuna, kuten yleislakossa tapahtui, tällainen uhka on selvästi perustuslain vastainen. »Se pyrkii asettamaan viranomaisille uhkan, jonka edessä niillä ei oleteta olevan muuta vaihtoehtoa kuin taipuminen. Se on näin ollen ristiriidassa perustuslakimme tärkeimmän pykälän kanssa, jonka mukaan »valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta, sekä valtion päämies ja hallitus... Poliittinen lakko ja erityisestikin yleislakko katsotaan oikeutetuksi ainoastaan äärimmäisessä tilanteessa eräänlaiseen hätäoikeuteen nojautuen.»⁸⁴ — SAK oli siis oikeusasiamiehen käsityksen mukaan syyllistynyt menettelyyn, joka ei ole sopusoinnussa valtiojärjestyksemme kanssa.

Paitsi sitä, että SAK:n sanottiin syyllistyneen sopimattomaan tai lain tai valtiojärjestyksemme vastaiseen tekoon ryhtyessään yleislakkoon, pidettiin tämänluontoisina tekoina myös eräitä lakon aikana suoritettuja toimenpiteitä. SAK:ta syytettiin ns. kolmannen miehen oikeuden loukkaamisesta. Se ei toisin sanoen ollut tyytynyt ainoastaan julistamaan lakkoa, vaan oli käyttänyt painostusta ja uhkauksia saadakseen työn teon sinänsä kielletyksi niillä aloilla, jotka oli julistettu lakkotilaan. Erityisesti näin tapahtui kuljetusalalla, jossa lakkovahdit eräin paikoin ylittivät valtuutensa ja koettivat estää lakkoon yhtymättömiä kuljettajia suorittamasta tehtäviään. Tällaista menettelyä pitivät monet puhujat lainvastaisena tai suorastaan hallitusmuodon 6 ja 7 pykälän vastaisena. (Hallitusmuodon 6 §:n 2 momentissa säädetään: »Kansalaisten työvoima on valtakunnan erikoisessa suojeluksessa», ja HM:n 7 §:n 1 momentissa: »Suomen kansalaisella on oikeus oleskella omassa maassa, vapaasti täällä valita asuinpaikkansa ja kulkea paikkakunnasta toiseen, mikäli laissa ei ole toisin säädetty»).

Hallitusmuodon 7 pykälää vastaan katsottiin menetellyn myös silloin, kun lakkotoimikunnat olivat antaneet lupatodistuksia, jotka oikeuttivat asianomaisen lupatodistuksen haltijan liikkumaan paikkakunnalta toiselle »yleislakoista annetuista määräyksistä poiketen». Kansanedustaja Kyttä sanoi monien lakkotoimikuntien antaneen lakkolaisille tehtäviä, joiden antamislupa on ainoastaan viranomaisilla. Tehtävät oli otettu vastaan siitä huolimatta ja

ryhdytty julkisen vallan käyttöön vain sillä perusteella, että »SAK antaa luvan». Tällaisissa tapauksissa lakkotoimikunnat olivat puhujan käsityksen mukaan rikkoneet lakia.⁸⁵ Viranomaisten tehtäviin puuttumisena pitivät monet kansanedustajat nimenomaan bensiinin jakeluoikeuden rajoitusyrityksiä, ja jotkut pitivät hallituksen suosituksella tehtyä SAK:n ja eräiden öljy-yhtiöiden keskeistä bensiinin jakelun rajoitussopimusta, jolla rajoitettiin bensiinin myynti kaupungeissa ja kauppalloissa sekä niiden lähiympäristöissä 50 prosenttiin normaalista, perustuslain vastaisena ja hallituksen menettelyä sopimuksen teon yhteydessä laittomana. Näin tulkitsi sopimusta mm. kansanedustaja Eskola.⁸⁶ Pääministeri Fagerholm sensijaan oli toista mieltä. Hänen käsityksensä mukaan kysymyksessä oli vain hallituksen antama suositus, jonka molemmat osapuolet olivat hyväksyneet, eikä tällaisen suosituksen antaminen ollut laitton. Jos hallitus olisi antanut asiasta päätöksen, se olisi ollut laitton, koska hallituksella ei ollut säännöstelyvaltuuksia.⁸⁷ SAK:ta syytettiin myös kuntien oikeuksien loukkaamisesta. Näitä oikeuksia oli eräiden puhujien käsityksen mukaan loukattu niissä tapauksissa, joissa SAK uhkasi julistaa kunnalliset sähkölaitokset lakkoon, elleivät ne katkaisisi sähkön jakelua lakkouhkan alaisille öljy-yhtiöille. Erityisen suurena loukkauksena kansalaisvapauksia vastaan pitivät SAK:n toimenpiteiden arvostelijat sitä, että julistamalla myös kirjapainot lakkotilaan estettiin kaikille kansalaisille hallitusmuodossa turvattu sananvapauden käyttö. Myös pääministeri Fagerholm yhtyi käsitykseen, että lehdistö pitäisi pysyttää lakkotaistelujen ulkopuolella. Hän lausui asiasta mm: »Meidän pitäisi päästä siihen, ettei päivälehtiä vedetä työtaistelun piiriin. Eräissä muissa maissa on päästy niin pitkälle ja olisi suuri saavutus, jos myös meillä voitaisiin sallia vapaan sanan pysyä vapaana.»⁸⁸ Kansanedustaja Lindblom sen sijaan tulkitsi tämän asian niin, että kirjapainotyöntekijäin yhtyminen yleislakkoon esti lehtien ilmestymisen. Lisäksi lehtien kuljetusta ei Lindblomin käsityksen mukaan olisi voitu järjestää, eikä lehtien ilmestymisellä ilman kuljetusmahdollisuuksia ole suurta merkitystä.⁸⁹

SAK:n toimenpiteiden puolustajien puheenvuorojen päätteemana oli, että SAK:n julistama lakko oli työmarkkinajärjestölle lain nojalla turvattu toimenpide ja siis kaikin puolin laillinen. Näin puolusteli SAK:n toimenpiteitä mm. kansanedustaja Lindblom, jonka mielestä myös bensiininjakelusopimus oli kahden eri osapuolen laillisessa järjestyksessä tekemä sopimus, jonka avulla pyrittiin turvaamaan lakosta vapaat kuljetukset. Jos yhtiöt ja järjestöt tästä sopivat, ei menettelyssä ole mitään laitonta. Mitään laitonta ei ollut myöskään siinä, että SAK yritti toteuttaa vaatimuksensa yleislakolla. Se oli tarkoitettu ainoastaan työmarkkinapoliittiseksi toimenpiteeksi, johon ryhdyttiin sen jälkeen, kun ilmeni, ettei SAK:n esittämän toisen vaihtoehdon — hintojen alentamisen — linjalla ollut minkäänlaista kompensatiota työntekijöille saatavissa.⁹⁰ Useimmat SAK:n toimenpiteiden puolustajat eivät kuitenkaan

kiinnittäneet huomiota lainkaan toimenpiteiden valtio-opilliseen tai oikeudelliseen puoleen, vaan käsittelivät asiaa talouspoliittisena tai työmarkkina-poliittisena tarkoituksenmukaisuuskysymyksenä. Ja samoin sitä käsittelivät monet SAK:n toimenpiteiden arvostelijatkin. Monissa puheenvuoroissa käsiteltiin lisäksi lakon aikana sattuneita järjestyshäiriöitä ja väkivaltaisuuksia. Jotkut puhujat syyttivät näistä väkivaltaisuuksista SAK:ta, toiset pitivät niitä vain SAK:n toimenpiteiden välillisenä seurauksena.

Myös eduskunnan ulkopuolella syntyi vilkas keskustelua yleislakosta. Se noudatteli samoja linjoja kuin eduskuntakeskustelukin. Porvarillinen lehdistö syytteli SAK:ta laittomuudesta, kansalaisvapauksien loukkaamisesta ja SAK:lle kuulumattomaan poliittiseen toimintaan osallistumisesta. Työväen lehdistössä taas puolusteltiin SAK:n toimenpiteitä. Mielenkiintoisimpana lausuntona, joka eduskunnan ulkopuolella yleislakon jälkeen Suomessa on esitetty yleislakon oikeudellisesta puolesta, voitaneen pitää prof. Kastarin esitelmää, joka on julkaistu Valtiotieteellisen yhdistyksen vuosikirjassa 1956. Hänen esittämänsä käsityksen mukaan yleislakon tavoitteena oli niin suuri tulonjaon muutos, että se suuntasi taistelun valtiovaltaa vastaan meidänlaisessamme suuressa määrin valtionjohtoisessa kansantaloudessa. Niin ikään hän sanoo, että yleislakko on perustuslain sekä hengen että kirjaimen vastainen, jos sitä käytetään pakotuskeinona, jolla valtiovallan elimet painostetaan määrättyyn ratkaisuun. Sen sijaan lakko, joka kohdistetaan valtioon työnantajana, on lain puitteisiin sopiva.⁹¹ Yleislakko johtaa, kuten v. 1956, sivuliisiin ja viranomaisiin kohdistuneisiin väkivaltaisuuksiin, jopa maan hallituksen suoranaisiin pakotuksiin. Esim. bensiniisopimus osoitti prof. Kastarin lausunnon mukaan, että totaalinen valta ja auktoriteetti oli sillä hetkellä »Siltasaarella SAK:n työvaliokunnalla».⁹²

IX. Lopputoteamuksia ja johtopäätöksiä

Edellä esitetyistä tapahtumista ja lausunnoista käy selville, että SAK oli 1950-luvulla myös aktiivinen poliittinen voimatekijä, vaikka sen varsinaisena tarkoituksena onkin edustaa työntekijöitä ns. työmarkkinajärjestönä. Poliittisena painostusryhmänä toimiessaan SAK on yrittänyt vaikuttaa kahdessa portaassa valtiovallän päätöksiin. Ensimmäisenä portaana on ollut se puolue, jonka kanssa SAK on ollut läheisimmissä suhteissa. SAK on yhdessä tämän puolueen kanssa sopinut toteutettavista tavoitteista ja pyrkinyt samoin sen kanssa yhteistoiminnassa työskennellen näitä tavoitteita toteuttamaan. SAK:n ja asianomaisen puolueen keskeinen yhteistoiminta on ollut suurimmaksi osaksi ns. kulissientakaista toimintaa, josta ulkopuoliset eivät ole usein nähneet muuta kuin lopputuloksen eli ne toimenpiteet, joihin SAK tai puolue tai molemmat ovat kulissientakaisten neuvottelujen jälkeen ryhtyneet. Toi-

sena portaana on ollut SAK:n suoraan valtiovallan elimiin kohdistuva painostus, jonka aikana se on vedonnut suuriin jäsenjoukkoihinsa, työmarkkinapoliittiseen voimaansa ja yleisesti tunnustettuun oikeuteensa edustaa palkkatyöntekijöitä ja toimia heidän etujensa valvojana. Tätä suoraa painostusta se on aina harjoittanut omien päätäntäelintensä nimissä, siis esittänyt vaatimuksia joko SAK:n työvaliokunnan tai valtuuston tekemiin päätöksiin vedoten. Painostustoiminta on useimmiten ollut julkista, jopa joskus korostetusti-kin julkista, jolloin julkisen esiintymisen tarkoituksena on ollut vaikuttaminen myös sivullisten mielipiteisiin.

1950-luvun alkupuolella SAK:n kiinnostus kohdistui hyvin läheisesti työmarkkinapolitiikkaa sivuaviin kysymyksiin. Se oli mukana valtiovallan ja työnantajajärjestöjen edustajien kanssa selvittelemässä rahan arvon ja talouselämän vakauttamiseen liittyviä ongelmia ja koetti saada niiden suhteen tehtävät ratkaisut edistämään varsinaisia tavoitteitaan työmarkkinajärjestönä. Vuosikymmenen lopulla SAK pyrki poliittisella toiminnallaan edistämään erityisesti sosiaalipoliittisen lainsäädännön uudistuspyrkimyksiä. Myös varsinainen poliittinen toiminta — siis sekä puoluepolitiikka että hallituspolitiikka — näyttävät tällöin kiinnostaneen SAK:ta entistä suuremmissä määrin. Koko ajan näyttävät poliittiset puolueet olleen kiinnostuneita SAK:sta poliittisenakin voimatekijänä. Erityisesti työväenpuolueet ovat pyrkineet saamaan sen päätäntäelimissä vaikutusvaltaa voidakseen käyttää järjestöä omien pyrkimystensä edistämisen välineenä.

Painostuspolitiikassaan SAK on käyttänyt tyypillisiä suuren ja vaikutusvaltaisen järjestön menettelytapoja. Sen painostuskohteina ovat olleet hallitus ja eduskunta sekä ne poliittiset puolueet, jotka ovat saaneet peruskannattajajoukkonsa työväestön keskuudesta. Valtion muihin elimiin ja laitoksiin SAK on kohdistanut painostustoimenpiteensä vain poikkeustapauksissa. Useimmiten on painostuskohteena ollut hallitus, koska SAK:n painostustoimenpiteet ovat useimmiten kohdistuneet toimeenpanovallan päätettävänä oleviin ns. päivän kysymyksiin. Eduskunnan painostamiseen on SAK ryhtynyt vain muutamia kertoja, ja silloinkin on joskus ollut kysymyksessä hallitukseen eduskunnan avulla kohdistettu painostus. Joitakin kertoja se on koettanut saada hallituksen vaikuttamaan eduskunnan päätettävissä oleviin ratkaisuihin. Valtion asettamissa erilaisissa elimissä SAK:n edustajat ovat olleet mukana aktiivisina ja vaikutusvaltaisina jäseninä, ja SAK:lla on järjestönä ollut suuri kiinnostus näiden elinten toimintaan osallistumista kohtaan. Sen sijaan valtion virkamiesten ja valtion laitosten painostuspyrkimyksillä on ollut verrattain vähäinen merkitys SAK:n harjoittamassa poliittisessä toiminnassa.

Painostuskeinoina SAK on yleisimmin käyttänyt kirjelmiä ja lähetyksiä, joiden vaikutuksen tehostamiseksi se on samanaikaisesti erityisesti sanomalehdistössä harjoittanut voimakasta ns. yleisen mielipiteen muokkausta. Näiden

rauhanomaisten keinojen lisäksi SAK on muutamia kertoja uhannut työntekijäin voimakkaimpana pidetyllä taistelukeinolla yleislakolla, ja kerran se on käyttänytkin tätä voimakeinoa. Eri painostuskeinojen vaikutuksesta voi tehdä sellaisen havainnon, että ns. rauhanomaisten menetelmien vaikutus on ollut hidasta ja monesti tehotontakin. Sen sijaan voimakeinoihin turvautumalla ja useimmiten jo sellaisilla uhkaamallakin SAK on saanut valtion elimet taipumaan tahtoonsa. Voimakeinoilla se on kyennyt vaikuttamaan sekä talouspoliittisiin ratkaisuihin että suorastaan sellaisiin puhtaasti poliittisiinkin ratkaisuihin kuin hallituksen muodostamiseen. Voimakeinojen kielteisenä vaikutuksena sen sijaan näyttää olleen kansan suosion väheneminen erityisesti niiden tapausten seurauksena, jolloin SAK on uhanut yleislakolla tai toimeenpannut sen. Tästä voitaneen tehdä sellainen johtopäätös, että liian voimakkailla painostustoimenpiteillä saattaa niiden hetkellisestä myönteisestä vaikutuksesta huolimatta olla näiden keinojen käyttäjiin kohdistuvia kielteisiä heijastusvaikutuksia, jotka asettavat näiden keinojen »kannattavuuden» kyseenalaiseksi.

SAK:n poliittisen vaikutusvallan »korkeuskäyrä» näyttää 1950-luvun eri vaiheissa kulkevan siten, että mainitun kymmenluvun alkuvuosien melko korkealta tasolta se kohosi edelleen muutamien vuosien ajan ja huipentui jossakin 1954—1955 paikkeilla. V. 1956 käyrä kääntyi laskusuuntaan, ja vuosikymmenen lopulle ehdittäessä alkoi näkyä uhkaavia merkkejä SAK:n poliittisen vaikutusvallan voimakkaasta vähenemisestä. Paitsi jäsenmäärän suuruudesta, jota lienee pidettävä perustavaa laatua olevana tekijänä arvioidessa sellaisen järjestön kuin SAK:n poliittista vaikutusvaltaa, näyttää SAK:n poliittinen vaikutusvalta olleen riippuvainen myös järjestön yleispoliittisista kannanotoista, puoluepoliittisista suhteista ja sen käyttämistä menetelmistä. 1950-luvun ensimmäisinä vuosina se oli aktiivisesti mukana maan talouselämän vakauttamispyrkimyksissä sekä laatimassa niitä taloudellisia suunnitelmia, joiden tarkoituksena oli parantaa maan talouselämä niistä vaurioista, joita pitkälliset sotavuodet ja niiden jälkeen Suomelle maksettavaksi pannut raskaat sotakorvaukset olivat aiheuttaneet. Kun nämä SAK:n toimenpiteet olivat yhdenmukaisia kansan suuren enemmistön omaksumien käsityskantojen kanssa, lisäsi tämä SAK:n asennoituminen järjestön jo siihen mennessä saavuttamaa kansan suosiota. Eräänlaisena vastavaikutuksena tosin näyttävät olleen SAK:n vv. 1950 ja 1954 esittämät yleislakkouhkat, joita ns. porvarillisissa piireissä pidettiin työmarkkinajärjestölle sopimattomina, valtiovallan auktoriteettia vastaan suunnattuina toimenpiteinä sekä osoituksena SAK:n liiallisesta politikoimisen halusta. Mutta kun yleislakkouhkat mainittuina vuosina saatiin selvitettyiksi rauhallisin keinoin, eivät ne välittömästi näytä vaikuttaneen SAK:n poliittiseen vaikutusvallan vähenemiseen. Sen sijaan ne lienevät vaikuttaneet sellaisen käsityksen voimistumi-

seen porvarillisten piirien keskuudessa, että SAK:n vaikutusvallan kasvamiselle on pyrittävä löytämään tehokkaita esteitä.

V:n 1956 yleislakon jälkeen alkoi SAK:n poliittinen vaikutusvalta heikentyä useankin tekijän yhteisvaikutuksesta. Yleislakkotapahtumat olivat aiheuttaneet niin voimakkaan SAK-vastaisen liikehtimisen porvarillisten piirien keskuudessa, että se saattoi SAK:n pyrkimykset suuren yleisön silmissä epäilyttävään valoon ja vähensi järjestön nauttimaan kansan suosiota. Vähän myöhemmin suoritti SAK poliittisissa suhteissaan niin radikaalisia muutoksia, että ne vaikuttivat myös sen poliittiseen vaikutusvalttaan. Ja vaikutus oli enemmän SAK:n poliittista vaikutusvaltaa vähentävä kuin lisäävä.

SAK:n aktiivinen poliittinen toiminta on koko järjestön olemassaolon ajan rajoittunut yhteistoimintaan sen puolueen kanssa, mihin puolueeseen SAK:n johtohenkilöt tai näiden johtohenkilöiden enemmistö kuuluvat. 1950-luvun alkuvuosista aina v:n 1957 sosialidemokraattisen puolueen ylimääräiseen puoluekokoukseen saakka SAK ja sosialidemokraattinen puolue olivat hyvin läheisessä yhteistoiminnassa ja koettivat toteuttaa näiden järjestöjen yhteisesti hyväksymiä tavoitteita, joista monesti on vaikea sanoa, kumman asettamia tavoitteita ne olivat. Mainitun puoluekokouksen jälkeen SAK on ollut läheisessä yhteistoiminnassa ensin sos.-dem. oppositioksi ja myöhemmin työväen ja pienviljelijäin sosialidemokraattiseksi liitoksi järjestäytyneen puolueen kanssa. Myös tästä yhteistoiminnasta on monesti vaikea selvittää, toteuttaako SAK sos.-dem. opposition politiikkaa vai onko uusi puolue katsottava poliittiseksi elimeksi, jonka avulla pyritään toteuttamaan SAK:n hyväksymiä poliittisiä tavoitteita. Kovin suuri merkitys tämän esityksen tarkoituksen kannalta ei näiden suhteiden yksityiskohdilla kuitenkaan ole. Mielenkiintoista sen sijaan on todeta, miten näiden suhteiden kehittyminen on vaikuttanut SAK:n poliittiseen vaikutusvalttaan ja SAK:n järjestölliseen voimaan. Esityksestä on tässä suhteessa käynyt selville, että niin kauan kuin SAK:n ja sosialidemokraattisen puolueen yhteistoiminta jatkui, SAK:n poliittinen vaikutusvalta oli hyvin suuri tai ainakin näytti hyvin suurelta. Tämä johtui ensiksikin siitä, että maan suurin puolue, joka suurimman osan esityksen käsittämästä ajasta oli hallitusvastuussa, antoi useimmiten varauksettoman tukensa SAK:n esittämille vaatimuksille. Toiseksi SAK:n vaikutusvallan suuruuteen vaikutti järjestössä vähemmistönä olevan kommunistisen jäsenistön asennoituminen. Vaikka sillä ei ollut järjestön asioista päätettäessä paljon sananvaltaa, koska sosiaalidemokraattinen enemmistö useimmiten päätti asioista ottamatta ollenkaan huomioon kommunistisen vähemmistön esittämiä näkökantoja, pysyi kommunistinen jäsenistö kuitenkin järjestössä. Ja tämä antoi SAK:n vaatimuksille lisäpontta, koska se voi aina esittää vaatimuksensa tueksi suuren jäsenlukunsa. Mutta tilanne muuttui toiseksi, kun SAK alkoi toteuttaa sos.-dem. opposition politiikkaa. Tällöin SAK menetti sosialidemokraattisen puolueen tuen. Ja kun kommunistinen puolue ei ollut sen politiikkaa tukenut aikai-

semminkaan, ei SAK:lla esim. eduskunnassa ollut kuin uuden puolueen 13-jäsenisen eduskuntaryhmän tuki. Lisäksi sosiaalidemokraattinen jäsenistö alkoi irroittautua SAK:n toiminnasta, kun SAK alkoi julkisesti esiintyä sosiaalidemokraattisen puolueen politiikan vastaisesti. Täten SAK menetti samalla sekä aikaisemman maan suurimman puolueen poliittisen tuen että osan jäsenjoukostaan, ja nämä menetykset vähensivät sen poliittista vaikutusvaltaa enemmän kuin mitä tämä vaikutusvalta lisääntyi sen vuoksi, että maalaisliitto ja kommunistinen puolue alkoivat suhtautua SAK:n toimintaan aikaisempaa suopeammin.

SAK:n poliittisen vaikutusvallan »korkeuskäyrä» 1950-luvulla ja tämän käyrän muutoksiin vaikuttaneet tekijät tukevat käsityksiä, ettei jokin eturyhmä voi monipuoluejärjestelmässä saavuttaa pysyvää poliittista vaikutusvaltaa muutoin kuin pysyttelemällä ainakin näennäisesti puolueettomana. Jos se yhden puolueen kanssa liittoutumalla yrittää toteuttaa poliittisluonteisia tavoitteita, se kykenee toteuttamaan tarkoituksensa ainoastaan sillä edellytyksellä, että mainittu puolue on suuri ja vaikutusvaltaisessa asemassa, ja että eturyhmän ja puolueen yhteistoiminta ei ole niin selvästi havaittavissa, että muut puolueet ryhtyvät jyrkkiin vastatoimenpiteisiin. Suuremmat mahdollisuudet sillä on menestymiseen, jos se koettaa toimia puolueiden kanssa ns. vastavuoroisuusperiaatteen pohjalta. Tällöinkin on tietenkin menestymisen edellytyksenä, että ao. etujärjestön ja ko. puolueiden toiminnan tavoitteina ovat samojen väestöryhmien edut. Mikään etujärjestö ei voi luvata vastavuoroista tukea sellaisille puolueille, jotka on perustettu palvelemaan aivan erilaisia etu- tai aatepoliittisia tavoitteita.

SAK:n toiminnassa poliittisena painostusryhmänä ilmenee selvästi ns. johtajavaltaisuus. SAK:n harjoittama politiikka, jota se valtion elimiin ja puolucisiin kohdistamallaan painostustoiminnalla on pyrkinyt totuttamaan, on ollut ratkaisevasti järjestön johdossa olleiden henkilöiden poliittisten mielipiteiden mukaista politiikkaa. SAK:n ja sosiaalidemokraattisen puolueen yhteistoiminnan kestäessä sen harjoittamalla politiikalla voidaan sanoa olleen myös jäsenenemmistön kannatus, vaikka tämä enemmistö ei kovin suuri ollutkaan, kuten v:n 1951 SAK:n edustajakokousvaalien tulos osoitti. Mutta sen jälkeen on SAK:n harjoittama politiikka nojautunut jäsenvähemmistöön, mikä tilanne parhaiten ilmenee v:n 1958 eduskuntavaalien tuloksista. Tästä voidaan tehdä sellainen johtopäätös, että varsinaisella jäsenistöllä on mahdollisuuksia vaikuttaa SAK:n harjoittamaan politiikkaan lähinnä vain kielteisessä mielessä; siis sillä tavoin, että mikäli jäsenet eivät ole tyytyväisiä järjestönsä johdon tekemiin päätöksiin, he voivat erota järjestöstä. Tilanne tukee sellaista käsitystä, että suurella etujärjestöllä on taipumus kehittyä epädemokraattisemmaksi kuin poliittiset puolueet. Viimeksi mainitussa joutuvat järjestön johtomiehet ainakin aina muutaman vuoden väliajoin kokeilemaan kannatustaan yleisissä vaaleissa. Suuren etujärjestön palkatuilla toimihenkilöillä ei

tällaista velvollisuutta ole. Ja heillä näyttää olevan mahdollisuus ns. järjestöteknillisiä toimenpiteitä — useammassa portaassa tapahtuvia ylhäältä johdettuja vaaleja, sääntöjen muodollisia määräyksiä jne. — hyväkseen käyttäen turvata itselleen mahdollisuus toteuttaa järjestön nimissä omaa henkilökohtaista politiikkaansa, vaikka jäsenenemmistö olisikin toisenlaisen politiikan kannalla.

Järjestön poliittista käyttäytymistä ajatellen näyttää esityksestä ilmenevän, että jos joku muita tarkoituksia varten perustettu järjestö joutuu vaikutusvaltaisena tekijänä olemaan mukana myös poliittisissa ratkaisuisa, tällaisella toiminnalla on taipumus muuttua pysyväiseksi, ja poliittinen toiminta saattaa muuttaa vähitellen asianomaisen järjestön luonnetta yhä enemmän poliittiseen suuntaan. Näin näyttää käyneen SAK:lle. Alkuaan se perustettiin puhtaasti työmarkkinajärjestöksi. Sotien aiheuttamissa epänormaaleissa oloissa se joutui käsittelemään poliittisia asioita osittain palkkataistelujärjestönä, osittain suurena kansalaisjärjestönä. Kun säännöstelyoloista sitten siirryttiin takaisin olohin, joissa työmarkkinapoliittiset asiat siirtyivät työmarkkinajärjestöille, oli SAK ehtinyt siinä määrin kiintyä yleispoliittisiin kysymyksiin, että se on pyrkinyt myöhemminkin olemaan mukana niitä ratkaistaessa lähes yhtä aktiivisesti kuin päätettäessä varsinaisista työmarkkinapoliittisista ratkaisuisa.

LÄHDEVIITTEET

- 35 Vp. 1950, ptk IV, s. 4130.
 36 Vp. 1951, ptk II, ss. 1329—1331.
 37 Vp. 1953, ptk II, s. 1887.
 38 Em. ptk, ss. 1888—89.
 39 SAK:n Vuosikirja 1953, ss. 87—88.
 40 Vp. 1954, Liitteet I—XII, A., ss. 1051—58.
 41 Em. esitykset SAK:n v:n 1951 edustajakokoukselle, s. 8.
 42 Vp. 1950, ptk I, s. 228.
 43 Eduskunnan kirjelmä sen johdosta, että Eduskunnan tietoon on saatettu valtioneuvoston päätös kuntien ja kuntayhtymien viranhaltijain palkkauksen säännöstelystä. Vp. 1955, Ask III/III.
 44 Laki työtuomioistuimesta (437/46), 2 §.
 45 Laki työneuvostosta (608/46), 3 §.
 46 SAK:n Vuosikirja 1958, ss. 39—41.
 47 Palkkatyöläinen 26/1. 1951.
 48 Palkkatyöläinen 20/3. 1953.
 49 Palkkatyöläinen 21/9. 1957.
 50 SAK:n v:n 1951 edustajakokouspöytäkirja, ss. 13—14.
 51 Em. pöytäkirja, ss. 26—27.

- 52 SAK:n v:n 1956 edustajakokouspöytäkirja, ss. 4—7.
- 53 Sos.-dem. puolueen v:n 1952 puoluekokouspöytäkirja, ss. 32—33.
- 54 Sos.-dem. puolueen v:n 1955 puoluekokouspöytäkirja, ss. 130—31.
- 55 Knoellinger, mt., s. 182.
- 56 Lolo Krusius-Ahrenberg: »The Political Power of Economic and Labor-Market Organisation: A Dilemma of Finnish Democracy», Henry W. Ehrmann, Interest Groups on Four Continents, s. 51.
- 57 Ahti M. Salonen: Tutkimus taloudellisesta kilpailusta Suomen nykyisessä yhteiskuntaelämässä, s. 192.
- 58 Vp. 1950, ptk I, s. 677.
- 59 Vp. 1950, ptk IV, s. 4130.
- 60 Vp. 1952, ptk I, s. 339.
- 61 Em. ptk, ss. 340—41.
- 62 Em. ptk, s. 342.
- 63 Vp. 1953, ptk I, s. 1032.
- 64 Vp. 1955, ptk I, s. 326.
- 65 Vp. 1957, ptk I, ss. 272—75.
- 66 Em. ptk, s. 304.
- 67 Em. ptk, s. 320.
- 68 Vp. 1950, ptk II, ss. 1244—45.
- 69 Em. ptk, ss. 1424—25.
- 70 Vp. 1950, ptk IV, s. 4130.
- 71 Em. ptk, s. 4188.
- 72 Em. ptk, s. 4192.
- 73 Vp. 1953, ptk II, s. 1463.
- 74 Em. ptk, s. 1446.
- 75 Vp. 1954, ptk III, ss. 1665—67.
- 76 Em. ptk, ss. 2068—69.
- 77 Palkkatyöläinen 22/9. 1950.
- 78 Krusius-Ahrenberg: »Synpunkter på intresseorganisationernas politiska fram-marsch», Vår syn III 1957, ss. 113 ja 121.
- 79 Vp. 1950, ptk II, ss. 1244—45.
- 80 Vp. 1952, ptk II, s. 1302.
- 81 Vp. 1954, ptk I, s. 588.
- 82 Vp. 1954, ptk II, ss. 1442—43.
- 83 Vp. 1956, ptk I, ss. 177—81 ja 259.
- 84 Vp. 1956, ptk I, ss. 192—94.
- 85 Vp. 1956, ptk I, ss. 291—92.
- 86 Em.ptk, s. 197.
- 87 Em. ptk, s. 260.
- 88 Em. ptk, s. 181.
- 89 Em. ptk, ss. 254—55.
- 90 Em. ptk, ss. 250—59.
- 91 Kastari, Paavo: »Yleislakko ja perustuslaki», Valtio ja yhteiskunta, Valtiotieteellisen yhdistyksen vuosikirja 1956, ss. 57—58.
- 92 Em. kirjoitus, ss. 63—65.

KIRJALLISUUSLUETTELO

A. Painetut lähteet

- Aura, Teuvo: Talouspolitiikka suomalaisessa yhteiskunnassa. Tampere 1957.
- Alustuksia Sosialidemokraattisen Puolueen Puoluekokoukselle 1952. Tampere 1952.
- Ehrmann, Henry W (toim.): Interest Groups on Four Continents. Pittsburgh 1958.
- Heckscher, Gunnar: Staten och organisationerna. Stockholm 1946.
- Helsingin Sanomat 16/3 1953, 23/3 1956, 26/3 1956.
- Huunonen, Emil: Mitä SAK nyt tahtoo? Tampere 1949.
- Hämeen Kansa 23/3 1956.
- Karikoski, V. A. M.: »Vapaamuotoinen järjestötoiminta», Suomalaisen kansanvallan kehitys. Porvoo 1956.
- Kastari, Paavo: »Yleislakko ja perustuslaki», Valtio ja yhteiskunta, Valtiotieteellisen yhdistyksen vuosikirja 1956. Vammala 1957.
- Kauppalehti 23/3 1956.
- Kertomus Sosialidemokraattisen Puolueitoimikunnan toiminnasta 1949—1951. Mikkeli 1952.
- Knoellinger, Carl Erik: Järjestösuhteet Suomen työmarkkinoilla. Käsikirjoituksesta suomentanut tekijän myötävaikutuksella Inkeri Helelä. Porvoo 1959.
- Krusius-Ahrenberg, Lolo: »Kring intresserepresentationen i vår riksdag», Meddelanden från Ekonomisk-socialvetenskapliga institutionen vid Svenska handelshögskolan, Nr 4. Helsingfors 1955.
- Krusius-Ahrenberg, Lolo: »Synpunkter på intresseorganisationernas politiska fram-marsch», Vår syn III 1957. Tampere 1957.
- Kuusikoski, Reino: »Yksilön oikeus, järjestöjen valta ja valtion etu», Suomalaisen kansanvallan kehitys. Porvoo 1956.
- Laki työneuvostosta (608/46).
- Laki työtuomioistuimesta (437/46).
- Lalli 23/3 1956.
- Nousiainen, Jaakko: Suomen poliittinen järjestelmä. Porvoo 1959.
- Palkkatyöläinen, vuosikerrat 1950—1959.
- Päivän Sanomat 7/5 1959.
- Pöytäkirja Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliiton (SAK) r.y. kuudennesta varsinaisesta edustajakokouksesta Helsingissä 27. 6.—1. 7. 1951. Pori 1953.
- Pöytäkirja Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto (SAK) r.y:n seitsemännestä varsinaisesta edustajakokouksesta Helsingissä 27. 6.—1. 7. 1956. Helsinki 1958.
- Pöytäkirja I Suomen Sosialidemokraattisen puolueen XXII Puoluekokouksesta Helsingissä 22. 5.—24. 5. 1952. Turku 1953.
- Pöytäkirja I Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen XXIII Puoluekokouksesta Helsingissä 3. 6.—6. 6. 1955, Keskustelut ja Päätökset. Oulu 1956.
- Pöytäkirja Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen ylimääräisestä Puoluekokouksesta 1957. Helsinki 1957.
- Salomaa, Erkki: Ammattiyhdistystiedon kirja I osa. Helsinki 1947.
- Salomaa, Erkki: Ammattiyhdistystiedon peruskirja. Lahti 1952.
- Salonen, Ahti M.: Tutkimus taloudellisesta kilpailusta Suomen nykyisessä yhteiskuntaelämässä. Helsinki 1955.
- Sipponen, Kauko: »Ammattiyhdistysliikkeen asema yhteiskunnassa», Suomalainen Suomi n:o 3 1952.
- Sipponen, Kauko: »Intressegrupperna som forskningsobjekt», Nya Argus Nr 5, 1958. Helsingfors 1958.

- Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto (SAK) r.y., Vuosikirjat 1950—1959.
- Suomen Eduskunta 1958—1961. Helsinki 1958.
- Suomen Sosialidemokraatti 1956: 22/3, 23/3, 25/3, 28/3; 1958: 16/3, 13/12, 17/12, 18/12, 21/12, 30/12; 1959: 10/1, 11/1, 13/1; sekä 1960: 2/6, 3/6, 4/6, 14/6, 16/6, 18/6, 22/6.
- Talospoliittinen suunnitteluneuvosto: Taluspolitiikan perusohjelma. Helsinki 1954.
- Talospoliittinen suunnitteluneuvosto: »Työvaliokunnan ehdotukset vakauttamistoimenpiteiksi linnarauhan päätyttyä», Komiteamietintö N:o 13 — 1951. Helsinki 1951.
- Teljo, Jussi: »Painostusryhmät ja painostuspolitiikka», Sosialistinen Aikakauslehti 11—12, 1953.
- Työjärjestys ja esitykset Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliiton (SAK) r.y. kuudennelle varsinaiselle edustajakokoukselle. Pori 1951.
- Työttömyysvakuutuksen periaatekomitean mietintö. Helsingissä 29 päivänä syyskuuta 1958.
- Uusi Suomi 1956: 22/3 ja 23/3.
- »Valtioneuvoston jäsenet vuosina 1917—51», Mitä-Missä-Milloin 1952. Helsinki 1951.
- Valtiopäivät 1950: Asiakirjat I—V, Pöytäkirjat I, II, IV.
- Valtiopäivät 1951: Asiakirjat I—V, Pöytäkirjat II.
- Valtiopäivät 1952: Asiakirjat I—V, Pöytäkirjat I, II.
- Valtiopäivät 1953: Asiakirjat I—V, Pöytäkirjat I, II.
- Valtiopäivät 1954: Asiakirjat I—V, Pöytäkirjat I, II, III, Liitteet I—XII, A.
- Valtiopäivät 1955: Asiakirjat I—V, Pöytäkirjat I.
- Valtiopäivät 1956: Asiakirjat I—V, Pöytäkirjat I.
- Valtiopäivät 1957: Asiakirjat I—VI: I, Pöytäkirjat I, III.
- Valtiopäivät 1958: Pöytäkirjat, sekä laki- ja talusvaliokunnan, perustuslakivaliokunnan ja työväenasiainvaliokunnan mietinnöt.
- Valtiopäivät 1959: Pöytäkirjat, sekä laki- ja talusvaliokunnan, perustuslakivaliokunnan ja työväenasiainvaliokunnan mietinnöt.
- Valtiopäivät 1960: Kevätistuntokauden pöytäkirjat, sekä suuren valiokunnan mietinnöt 28, 45, 46 ja työväenasiainvaliokunnan mietinnöt 2, 3 ja 4.
- Vuorio Jorma, Antikainen Eero, Mattlar Eero ja Liinamaa Keijo: »Onko työväestöllä lakko-oikeus», työnjuhla 1956.

B. Painamattomat lähteet (haastatellut henkilöt)

- Harinen, Vilho, SAK:n taloudenhoitaja.
- Lindblom, Olavi, pääjohtaja, ent. SAK:n pääsihteeri.
- Pitsinki, Kaarlo, puoluesihteeri, kansanedustaja.
- Pulkinen, Vilho, ent. SAK:n toimitsija.
- Rantala, Viljo, kansanedustaja, valtiovarainvaliokunnan puheenjohtaja.
- Rantanen, Vihtori, SAK:n puheenjohtaja.
- Sumu, Aku, johtaja, ent. SAK:n puheenjohtaja.

Lyhennyksiä

Lähdeviitteinä käytettäessä on em. lähteistä käytetty seuraavia lyhennyksiä:

Vp. ptk = Valtiopäivät, Pöytäkirjat.

Vp. Ask = Valtiopäivät, Asiakirjat.